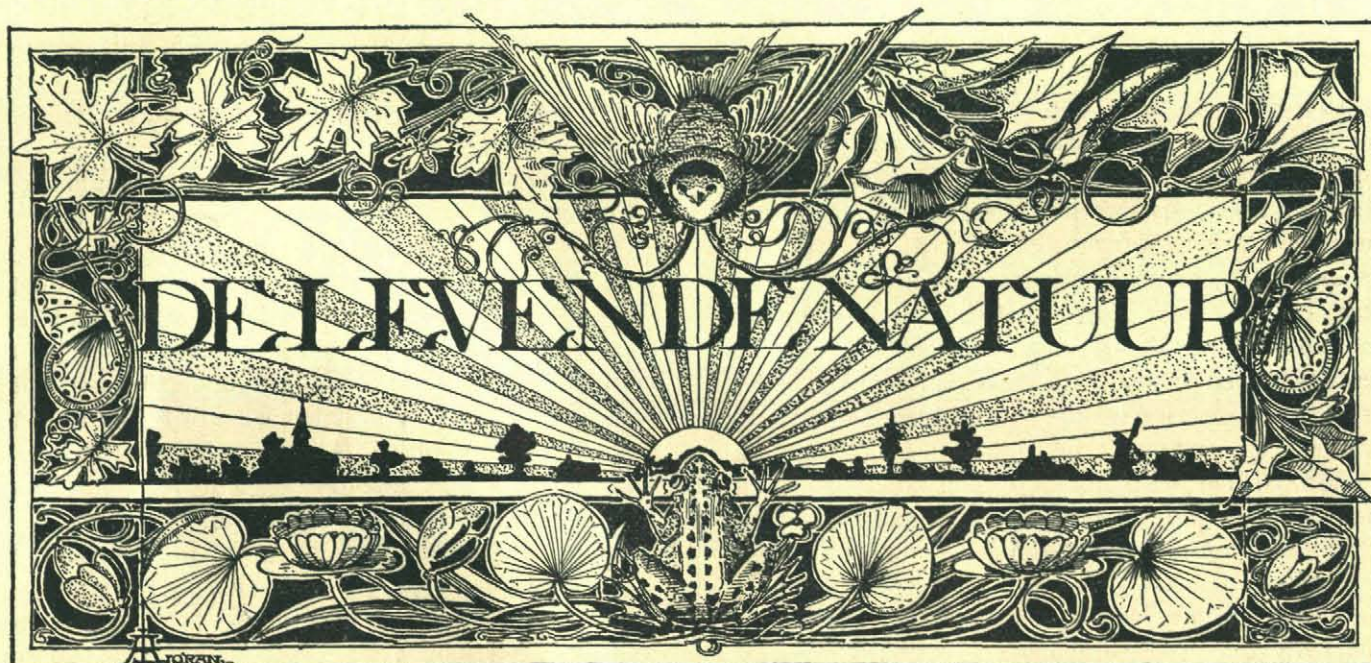

REDACTIE

E. HEIMANS, Amsterdam en JAC. P. THIJSSSE, Bloemendaal.

ADRES DER REDACTIE:

JAC. P. THIJSSSE, TE BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

HET NAARDERMEER.

GESCHIEDENIS.

Voorloopig is het ergste gevaar geweken. Het voorstel, van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, om het Naardermeer te dempen met afval en vuilnis uit de hoofdstad, is verworpen, zoodat waarschijnlijk dit hoogst belangrijke landschap voor kunst en wetenschap behouden blijft. Een van de dingen, die mij tijdens de behandeling der kwestie het meest getroffen is wel dit, dat er op de heele wereld geen zes menschen zijn, die volkomen op de hoogte zijn van al de merkwaardigheden van het Meer en van de velerlei mogelijkheid tot studie en genot, die daar overvloedig aanwezig is.

Misschien is dat getal van zes nog te ruim genomen; in mijn eigen omgeving ken ik er niet één, want noch Steenhuizen, noch Tepe, noch ikzelf, die toch al sinds jaren de „onvruchtbare plassen“ geregeld bezoeken, hebben alle deelen ervan behoorlijk afgewerkt, terwijl aan het fijne onderzoek naar de kleine organismen nog zoo goed als niets gedaan is.

Wij mogen dan ook verwachten, dat, indien door een gunstigen samenloop van omstandigheden het Naardermeer onder behoorlijk toezicht wordt opengesteld voor liefhebbers en onderzoekers, de kennis van onze Nederlandsche flora en fauna en de biologische wetenschap in het algemeen daardoor belangrijk gebaat zal worden. Ook de bodem en het water zelf verdienen een nauwkeurig onderzoek.

Ik weet nog altijd niet, of het een natuurlijk of een kunstmatig meer is. De Ankeveensche, Kortenhoefsche en Loosduinsche plassen zijn ontstaan door vervening in den tijd toen de drooglegging van uitgeveende polders nog niet verplicht gesteld was. Mogelijk is het Naardermeer op dezelfde manier ontstaan, hoewel het ook misschien moet gerekend worden tot de plassen, die normaal voorkomen op de grens van het diluvium en alluvium en die in Friesland het sterkst ontwikkeld zijn. Geografen of geologen zullen misschien kunnen aantoonen, dat al die Utrechtsche veenplassen een oorspronkelijk meer of meertje tot kern hadden.

Maar dit zijn gissingen, waarin ik mij niet verder mag verdiepen. Voor ons gaat de zon der historie over het Naardermeer op uit een brief van Pieter Corneliszoon Hooft aan de Heeren van de Rekeninge in Holland, die ik hier in zijn geheel afschrijf:

Edele Mogende Heeren,

Naardien 't UEd. Mog. goedt gedacht heeft, my af te vorderen myn gevoelen, noopende de Requeste, gepresenteerd aan de Groot Mog. Heeren Staaten van Hollandt en Westvrieslandt, door Philippo Calendriny cum sociis, bedykers van de Naardermeer, zoo en kan ik niet laten, den supplianten te dienen voor getuige van de traversen, die zy klaagen, hun by verscheide toevallen bejegent te zyn, en specialyk van de nature van den grondt der voorsz. Meer, schijnende incapabel van alzulke consolidatie, als

tot weeren der opwellinge en waterzijpeling van anderen is vereischt. Welk mangel de Horstermeer geleert heeft te zijn van zulker importantie, dat, als het oordeel van meest alle de ingezetenen van myn quartier zal plaats hebben, grootelijx te beduchten staat, het werk van de voorsz. bedykers, met zoo zwaare kosten dus verre beyvert, wel nemmermeer en mogte reuseeren. Altyds naa myn verstandt, 't welk doch in deeze materie immers wel zop gering is, als in andere, en ist geenszins geschapen, dat men des meester worden zal, zonder 't zelve te verzorgen met extraordinaris getal van moolens en last van Dykaadje, zulx niet onbillyk zoude zyn den supplianten te gemoete te koomen, met exemptie van andere bezwaarnissen voor de verzochte 20 ofte zooveel min jaren, als haare Groot Mog. zoude moogen gelieven. Te meer ten aanzien het droog maaken van de voorsz. Meer, zoo deezen quartiere tot groot ornament en commoditeit, als mettertydt zoude kunnen dienen tot voordeel van de gemeene zaake, voor dewelke de visscherye van geen oft kleen verlanck is. Zoude derhalve de zaake der voorsz. supplianten wel gaarne zien gerecommandeert aan haare Groot Mog. en myzelven in gratie van UEd. Mog. die Godt Almachtig

Edel Mogende Heeren

in eere en voorspoedt altydt bewaare, naar wensch van

Uwer Ed. Mog.

Onderdaanen dienstwilligen

P. C. Hoort.

Van den Huize te Muiden
den 18 April 1628.

Philippus Calendriny en de zijnen hadden het octrooi tot droogmaking van het Meer verkregen in 1623 en zijn werkelijk na veel tegenspoed en ten koste van groote opofferingen er in geslaagd, het zooverre droog te leggen, dat tot verkaveling kon worden overgegaan. Deze is echter nimmer gereed gekomen want toen in 1629 de Spanjaarden onder den Graaf van Berge tijdens het beleg van 's Hertogenbosch den welbekenden inval op de Veluwe deden en zelfs Hilversum in brand staken, lieten de landscommissarissen Van Waveren en Herbert, of volgens anderen een burgemeester van Amsterdam, de welbekende Oetgens, de ringdijken der droogmakerij doorsteken, teneinde de sterkte van de Vechtlinie te verhoogen. Deze Vechtlinie werd in dien tijd zoo sterk geacht, dat Prins Maurits kon beweren haar met tienduizend man „tegen de gansche wereldt te verdaadigen.“

De Spanjaarden trokken af, maar de Naardermeer bleef onder water. Calandriny c.s. vroegen schadevergoeding en vrijdom van lasten voor 25 jaar, maar de Staten oordeelden zeker dat de heele droog-

making toch een strop was en stonden, „uitzonderlinge gratie“ slechts tien jaren vrijdom toe en toen is er verder van droogmaking niets meer terecht gekomen.

In 1803 verzochten en verkregen de toenmalige eigenaren van het Meer weder octrooi tot droogmaking en tevens tot vervening van een partij land, gelegen langs het uitwateringskanaal van het Naardermeer tot de Vecht bij Muiden. Doordat de vervening tegenviel, werd ook de droogmakerij niet doorgezet en alles bleef bij het oude, behalve dat de nog bestaande watermolen gebouwd was en het watergebied werd uitgebreid met eenige rechthoekige, lange, smalle plassen, die nog aan het begin van het uitwateringsvaartje te zien zijn.

Aan een nieuw plan, door den ingenieur F. W. Conrad in 1831 opgemaakt, werd zelfs geen begin van uitvoering gegeven, maar met des te meer kracht en volharding werd in het voorjaar van 1883 de laatste grootste strijd tegen den waterwolf aangebonden.

Ik herinner mij nog beel goed, hoe in den nazomer van dat jaar het groote stoomgemaal rechts van den Naarder straatweg langzamerhand boven het kreupelhout verrees; de eerste steen was gelegd op 18 Augustus 1883. In Maart 1894 was het Meer benoorden den spoorweg geheel drooggelegd en kon men beginnen met het aanleggen van wegen en het graven der kavelsloten, en in het najaar werden 260 H.A. bezaaid met koolzaad. Dit had te kampen met een drogen zomer in den zaaitijd, koude en droogte na de ontkieming, zoodat niet meer dan een half tot een derde van een goed gewas werd verkregen. Toch bracht het nog f 12000 op en het ontbloote terrein raakte in 1885 goed begroeid met gras, dat deels beweide werd door 280 lammeren, deels geveild als hooigewas. Ook kon nog een partijtje rogge verkocht worden. Maar nu kwamen de tegenspoeden. Met groote onkosten had men 150 H.A. rietzodde op klei laten omspitten en bezaaien met haver, gerst en koolzaad. Hiervan kwam geen korrel op. Blijkens het scheikundig onderzoek dat, ingesteld vóór de omspitting geen slechte bestanddeelen aan het licht gebracht had, maar na de omspitting herhaald, geheel anders luidde, bevatten die gespitte gronden zwavelachtige ijzerdeelen, welke aan de lucht blootgesteld en geoxydeerd, de onvruchtbaarheid voor geruimen tijd veroorzaakten.

In den drogen zomer van 1885 geraakte door onvoorzichtigheid of moedwil de eendenkooi in brand, die totaal vernietigd werd en het koste weer veel geld en moeite om die te herstellen.

Doch dit was maar een kleinigheid in vergelijking met de groote bezwaren, die men bij het droogmalen en droog houden zelf ondervond. De slappe bodem, waarmede Calendriny c.s. in de zeventiende eeuw te kampen hadden, deed ook nu zijn nadeeligen

Photo van R. Tepe.

Nest met jongen van de Blauwe Reiger.
Naardermeer, 12 Juni 1902.

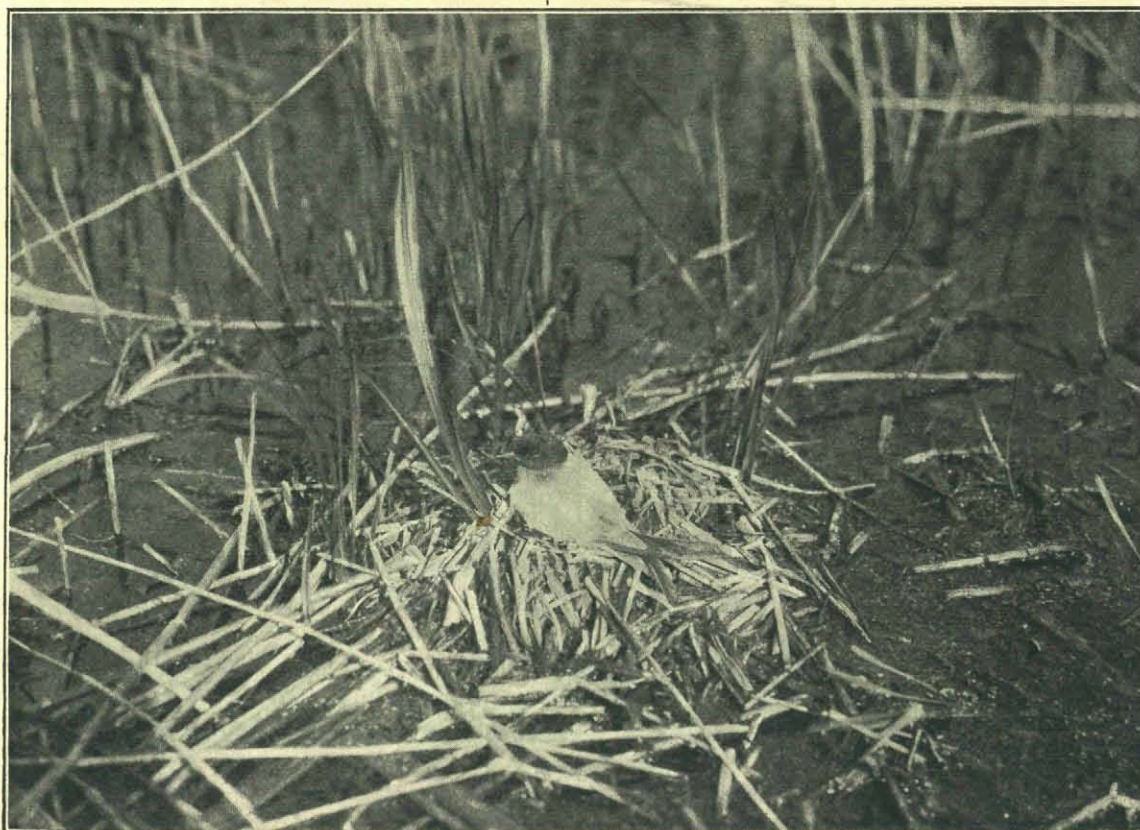

Photo van R. Tepe.

Zwarte Stern zijn jongen koesterend.
Naardermeer.

invloed gevoelen en al zeer spoedig bleek dat bij zeer droog weer een der beide stoommachines het grootste deel van het etmaal aan de gang gehouden moest worden alleen, om het kwelwater weg te ruimen. Naarmate de slooten werden gegraven vermeerderde de kwel aanzienlijk, vooral in het N.O.-deel van den polder, waar het zoute water in dusdanige hoeveelheid opwelde, dat twee teerton-duikers die onder den weg door watergemeenschap onderhielden tusschen dat deel van den polder en de machinetocht, de watermassa niet verzwelgen konden, zoodat er nog twee moesten worden bij gelegd.

Toch gaven de ondernemers het niet op en legden zij zelfs een gedeelte bezuiden den spoorweg droog.

geheele onderneming wel levensvatbaar was. Men aarzelde, om er nog meer kapitaal in te steken en om nu niet buiten noodzaak het product van zooveel arbeid te vernietigen, besloten de eigenaren der polder publiek te veilen en over te dragen indien een koopprijs te bedingen was waarvan de rente à 4 pCt. gelijk stond met wat de bezitting vóór de droogmaking jaarlijks aan riet, jacht, visscherij en hakhout opbracht, m.a.w. zij verklaarden zich bereid, de tonnen gouds, aan het werk besteed, geheel te derven. Het was een kloekmoedig en edel besluit, maar bij de veiling werd het resultaat niet bereikt en toen besloot men de bemaling te staken.

Dit geschiedde den 24sten October 1886 bij een

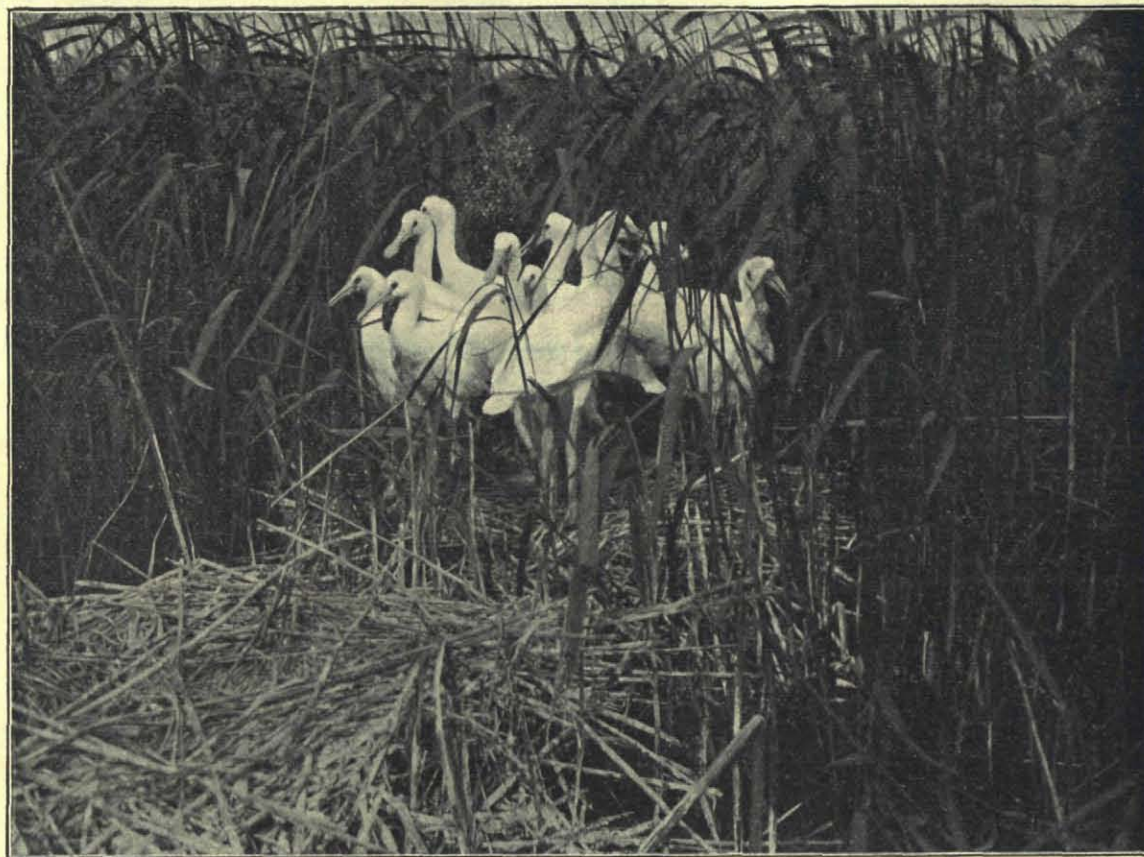

Photo van R. Tepe.

Jonge Lepelaars in het Naardermeer, de bevolking van drie nesten.

Het Zuidoostelijk stuk, dat een onbedekten zandbodem heeft en waar men derhalve ook een sterken kwel verwachtte bleef als plas bestaan. Deze plas bevatte in tegenstelling met het gedeelte benoorden den spoorweg bijna overal goed drinkbaar water, een feit, dat we in gedachten moeten houden voor het geval, dat we nog eens in dat Meer aan 't studeeren gaan.

Toen nu de droogmaking voltooid was, zoover men durfde gaan, bleek dat dagelijks nog altijd niet minder dan 65000 M³. kwelwater moesten worden weggepompt, hetgeen in verband met de vergiftigde 150 H.A., waarvan het omspitten alleen f 74000 gekost had, de vraag deed rijzen, of de

een waterstand van M. 2.60 A. P. Binnen tien dagen was het water 65 cM. gestegen, daarna bleef het 18 dagen lang 2 cM. per dag rijzen en toen nog 15 dagen 1 cM. per dag. In twee en een halve maand was het Meer tot zijn oorspronkelijken toestand weergekeerd.

In de lente van 1887 kwam overal, waar vóór de droogmaking blank water was, goed riet op. De vergiftigde 150 H.A. bleven kaal. Bezuiden den spoorweg vertoonde zich in 1887 reeds tamelijk veel jonge visch, afkomstig uit het nooit drooggelegde gedeelte, waar ook de meeste watervogels een toevlucht hadden gevonden. Benoorden den spoorweg ging de visch telkens dood door de slechte

hoedanigheid van het water, maar langzamerhand is dat beter geworden.

Natuurlijk zijn nog overal in het Meer de sporen der droogmaking aan te treffen. De tochtslooten zijn voor een groot deel behouden gebleven en leveren bruikbare toegangswegen in het anders ondoordringbare rietmoeras. Enkele brokjes weg zijn blijven bestaan en het merkwaardigste is wel het ijzeren pijlerwerk van een brug dat midden in de groote watervlakte tot zijn hals toe in het water staat. Als je zeilt van de machine naar de middentocht, dan moet je bij hoog water oppassen voor die dingen, want bij een goeden wind zit je er boven op, eer je er aan denkt. Overigens biedt

aangeboren strijdlust tegen het water van het Nederlandsche volk, maar ook een merkwaardige episode in de geschiedenis van de beroemde Lepelaars. Deze hadden zich juist in het Meer gevestigd, kort voordat de eerste steen voor het stoomgemaal gelegd werd. Ze moeten dat ding wel met wantrouwige blikken hebben aangezien, want ze hadden gelegenheid gehad het bouwen van zoo'n monument te beschouwen als een voorlooper van de vernietiging hunner broedplaatsen. Tot 1880 hadden zij in het Horster-Meer gewoond, waarvan de droogmaking toen in velerlei zin maar al te goed gelukt was en nu zij nauwelijks rust hadden gevonden in het Naardermeer, begon ook daar het water te dalen.

Photo van R. Tepe.

Nest met jongen van de Purperreiger.

Naardermeer, 31 Mei 1904.

de navigatie op het Meer geen andere gevaren dan dat je bij een harden wind naar de lijn in een rietveld kan vastloopen, of dat je bij het al te nieuwsgierig doorsnuffelen van 't riet onafscheidelijk verkleefd raakt aan de modderbodem. Maar dat ligt voor een groot deel aan de Naardermeer-vloot zelf, die wel eens met een paar lichte schouwttjes, zooals ik die in de Alblasserwaard heb leeren kennen, verrijkt mocht worden.

DE ZELDZAME BEWONERS VAN HET MEER.

Deze laatste groote droogmaking van het Naardermeer is niet alleen een interessante uiting van vaderlandschen ondernemingsgeest en den als 't ware

Gelukkig hadden zij zich gevestigd in het Zuid-Oostelijk deel, dat zooals boven verhaald is nooit is drooggelegd en daar wonen zij nog. Laat ons hopen voor altijd.

In de zeventiende eeuw nestelden de Lepelaars op verscheidene plaatsen in ons land en wel altijd in de buurt van riviermonden of slijkerig strand. Het oudste bericht omtrent hun broeden is te vinden in een werk van John Ray: „Observations made in a Journey through part of the Low Countries, with a Catalogue of Plants not native to England, found spontaneously growing in those parts and their virtues, Londen 1673.

Ray maakte die reis in gezelschap van Francis

Willughby, een der eerste ornithologen, Nathanael Bacon, een kleinzoon van den beroemden wijsgeer en Philip Stepton. Hij vertelt 't volgende:

„Voordat wij Leiden verlieten maakten wij een uitstapje naar Zevenhuizen, een dorpje vier mijlen daar van daan, om er een merkwaardige plek te bezoeken, waar in 't voorjaar velerlei soorten van vogels broeden. Wij zagen daar een groot aantal le gekuifde Aalscholvers, die lijken veel op Cormoranen, maar zijn kleiner. (Wij keken er zeer van op, dat zij met hun roeipooten in de boomen gingen zitten en daar nestelen.) 2e. Lepelaars, 3e. Kwakken (de Duitschers noemen deze vogels Nachtraven, om het geluid dat zij

's nachts maken), 4e. Reigers. Iedere soort heeft zijn eigen gebied. Als de jongen groot genoeg zijn komen de pachters van het bosch met een ijzeren haak aan 't eind van een langen stok om de jongen er uit te schudden; soms komt nest en al naar beneden. Behalve bovengenoemde vogels broeden hier ook nog Raven, Houtduiven en Tortelduiven. De plaats behoort aan Baron Pelem-

berg te Leuven, die voor het gras en de vogels drie duizend gulden jaarlijks aan pacht ontvangt.”

Deze hoogst merkwaardige mededeeling leert ons dus meteen dat destijds Kwakken in overvloed in ons land broedden en zelfs gekuifde Aalscholvers.

Een volgend Lepelaar-bericht is van Nozeman (Nederlandsche vogelen deel II pag. 171). Hij vertelt, dat hij ze vond onder Nieuwerkerk in de Wollefoffenpolder, nestelend in elzenstoven en op den grond. Bovendien waren hem broedplaatsen gemeld langs het Haarlemmermeer en in de Grienden langs de Merwede. Schlegel noemt bovendien nog Rozenburg en de Biesbosch en het is zeker, dat er

in zijn tijd (± 1860) nog wel andere broedplaatsen waren met name de duinvlakten in het Z. W. van Texel, die sedert door het graven van de Moksloot zijn drooggelegd. Deze Texelsche vogels hebben toen de Zwanewater-kolonie gesticht of tenminste versterkt.

In 1867 nestelden de Lepelaars nog bij Nieuwerkerk, maar kort daarna werden ze door het draineerkaboutertje verdreven. Zij vestigden zich toen in het Horster Meer en belandden eindelijk in het Naardermeer. Er bestaan thans in heel West-Europa slechts twee vestigingen van Lepelaars en wel beide in Noord-Holland: de talrijkste aan het

Zwanewater, de andere in het Naardermeer. Het aantal der vogels neemt voortdurend af, doordat er nog al veel gevangen en verkocht worden. Wie van Amsterdam naar Haarlem reist kan in 't voorbij gaan in Sloterdijk in de volieres aan de westzijde van dit klasieke dorp in den nazomer een bende vuile, rillige lepelaartjes opmerken. Dat zijn slachtoffers, die in mindering gebracht moeten

Photo van R. Tepe

Het nest van de Snor.

Naardermeer, 16 Juni 1902.

worden op de lijst van onze inlandsche fauna.

De geschiedenis der Purperreigers is vrij wel analoog met die der Lepelaars met dit onderscheid evenwel, dat buiten het Naardermeer slechts hier en daar een enkel paartje in de Utrechtsche veenplassen broedt.

Ons land is wel een merkwaardig land; het herbergt nog meer vogels die in West-Europa niet of uiterst zelden voorkomen en eerst in Oost- en Zuid-Europa eenigszins algemeen worden aangetroffen. Behalve Lepelaar en Purgerreiger hebben we daarvan nog

de Snor of Nachtegaal-Rietzanger, die vroeger nabij Rotterdam nog al veel werd aangetroffen, maar nu zijn hoofdverblijf alweer heeft in het Naardermeer.

't Is een klein zangvogeltje, grooter dan de gewone kleine karekiet en te kennen aan zijn afgeronden staart die bruinrood van kleur is met allermerkwaardigste donkerachtige dwarsstrepen, die alleen maar in een bepaald licht te zien zijn. Trouwens de heele vogel krijg je haast nooit te zien, er zijn misschien geen tien Nederlanders die het dier aanschouwd hebben en buiten Nederland is het al net zoo. Het dier heeft om zoo te zeggen nog geen Natuurlijke Historie. We weten wel, dat zijn rugveeren rossig bruin zijn met een olijfgroen overtoetsje, zijn onderzijde bijna wit en een streep over 't oog lichtbruin bij geel af, maar van het leven en de gewoonten dezer dieren is niet veel bekend. Het mannetje zingt een minuut achtereens rrrrrr, ongeveer op dezelfde manier als de Sprinkhaan-rietzanger, maar veel eentoniger en zoo, dat je volstrekt niet weet van welken kant het geluid komt en als je er niet op verdacht bent, wordt het in 't geheel niet opgemerkt. Alle drie de keeren, dat ik 't hoorde

waren we in het Naardermeer en Tepe heeft daar ook het nest gefotografeerd.

Deze foto is waarschijnlijk een unicum. Gij kunt er op zien, dat het nest van de Snor kunstig ingevlochten is uit grasbladeren en wel in dit geval bladeren van *Glyceria spectabile*, het gras, dat zooveel

op riet lijkt en waarmee soms heele slooten zijn dichtgegroeid. Er is geen enkele vogel die zoo'n nest bouwt, het ligt op den grond of ook wel op dichte pollen van gras en zeggen of biezen. Ik zou wel eens op een vroegen Meimorgen in het Meer willen ronddobberen en op den loer liggen, om deze geheimzinnige grasvlechters aan het werk te zien.

Er is voor onze dier-fotografen nog heel wat in het Meer te doen. Wij moeten er nog de baardmannetjes vinden, waar we al zoo lang naar gezocht hebben en die stellig in het Meer broeden, maar ook alweer door wegvangen en ver-

Photo van R. Tepe

De kleine Karakiet broedende.

Naardermeer, 10 Juli 1903.

koopen al zeldzamer en zeldzamer worden.

Intusschen is er al veel gedaan, getuige de prachtige en leerzame stereoscoop-opnamen van Steenhuizen, waarvan wij er in onzen zevenden jaargang eenige reproduceerden. Het doet ons genoegen, bij deze gelegenheid hierbij te voegen de mooie foto's van

De Bruine Kiekendief.

Voor „*Het Vogeljaar*” geteekend door Jan van Oort.

den heer Tepe, sommige van zeldzame soorten, andere van meer gewone, maar alle van groote beteekenis voor de kennis van dit interessante stuk Nederland.

DE GEWONE DIEREN VAN HET MEER.

De jacht op zeldzame planten en dieren heeft voor velen onzer een groote bekoorlijkheid, die niet alleen toe te schrijven is aan de persoonlijke ijdelheid des jagers, doch ook wel steviger grondslag heeft. Zeldzame planten kunt ge nog al gemakkelijk vinden door het afsnuffelen van stations-emplacements of afval-hoopen, maar voor het vinden van zeldzame dieren is in de meeste gevallen veel in-

nog het meest te leeren en te genieten en zelfs geven zij nog overvloed van gelegenheid tot het doen van „ontdekkingen“. Wij weten van het leven der dieren nog maar zeer weinig, wij kunnen van hun instinct en gewoonten in den regel niet anders gewagen dan in zeer algemeene termen en het is inderdaad te vreezen dat vele thans nog algemeene plant- en diersoorten nog eens te gronde zullen gaan, eer de menschheid ze gekend heeft.

Laat daarom de gelegenheid, om ze te leeren kennen niet voorbijgaan en laat ons in het druk gewoel der moderne samenleving eenige plekken reserveeren waar de wilde natuur — die toch altijd de meesteres blijft der kunst — zich vrij en onge-

Photo van R. Tepe.

Nest van den Bruinen Kiekendief.

spanning en overleg noodig. En is 't doel eenmaal bereikt, dan blijft nog de taak, om de oorzaken der zeldzaamheid na te sporen; waarom komt dit dier juist op dit eene plekje voor, wat belemmert zijn verspreiding, door welke oorzaken is de soort hier zoo ver van zijn hoofdverblijfplaats terecht gekomen?

Wie deze vragen tracht te beantwoorden kan inderdaad diensten bewijzen aan de wetenschap, maar er zijn velen, wien het alleen om het ongewone te doen is en die de alledaagsche planten en dieren over het hoofd zien in hun dwaze zucht, om ook eens te figureeren als de vinder van de een of andere rariteit.

Toch is van de allergewoonste planten en dieren

stoord kan ontwikkelen en waar geleerden en kunstenaars hun inspiraties kunnen zoeken.

Daarvoor hebben wij nu nog het strand, de heide en de duinen en de moerassen van het veenland. Doch dagelijks krimpt hun gebied in en weldra zal het onmogelijk worden, een studie-terrein te vinden van eenigszins ruimen omvang. Ruimte moet er wezen en veelheid van plantengroei. De veenplassen langs de Vecht zijn in dit opzicht onovertroffen en het Naardermeer is het mooist van alle.

Het heeft langs zijn Oost-rand heerlijk dicht bloemrijk kreupelbosch van esschen en elzen, wilg, berk en lijsterbes, waar de inlandsche zangvogelwereld bijna in zijn geheel vertegenwoordigd is. Dan komen

uitgestrekte open plassen van tamelijk diep water, waar in den winter tallooze eenden een verblijf vinden, en verder ondiepe poelen en rietlanden, afgewisseld met drasse weiden en beboschte eilandjes, waar allerlei zwemvogels en steltloopers hun nesten hebben. En geen wonder is het dat ook Kraaien en Kiekendieven zich in dit luilekkerland hebben gevestigd.

Hoe vaak heb ik daar mijn bootje in het riet gestuurd, om verborgen tusschen bloemen en bladeren de breede waterbanen langs te turen. In 't eerst is er weinig te zien, want alles is gevloeden bij de nadering van het schuitje, maar weldra keert het

duiken ze naar voedsel, soms ontstaat een kleine vechtpartij en wanneer een enkele keer een roofvogel zich vertoont, dan vluchten de ouden met jongen in pijlsnelle vaart naar het veilige riet.

Ik kan niet altijd met zekerheid zeggen, of die roover een bruine kiekendief is. In negen van de tien gevallen wel, maar een enkele keer is de vogel aan de onderzijde zoo licht van kleur, dat ik aan havik of sperwer moet denken, die van uit het Gooi een strooptocht hierheen onderneemt. Er komen hier meer vogels uit het Gooi: langs het water scheren de vlugge oeverwaluwjes, die hun nesten in de zandhellingen hebben gegraven.

Photo van R. Tepe.

Jonge Bruine Kiekendieven op 't nest.

vertrouwen weer. Boven het verste riet, dat blauw en vochtig uit 't spiegelend water opsteekt, zweven de blanke lepelaars met lang uitgestrekte hals. Sommige vliegen in kringen, als hielden ze de wacht boven het broedterrein, andere gaan in lijnen van drie of vier naar hun werkplaatsen: 't slijkerig strand van de Zuiderzee of deze moerassen zelve, want ik zie er door mijn kijker duidelijk één aan den waterkant staan.

Reeds lang weerklinkt van alle zijden het kort gekef der koeten en weldra vertoonen zij zich allereerst, hier een partijtje ouden, ginds een oude met jongen, elders weer een eenzame ziel. Telkens

Daar komt met volle zeilen een groote Fuut te voorschijn. Hij zwemt kris en kras over het gladde water, klept met de vleugels en gaat rechtop staan, zoodat zijn witte buik blinkt in de zon, lacht zijn duivelschen schaterlach en is dan op eens verdwenen. Hij is ondergedoken en komt honderd meter verder weer boven, om nog eens te lachen en dan weer zigzaggend achter de biezen te verdwijnen.

De Karekieten zingen in het riet en komen soms in extase boven de toppen fladderen. Een is er twintig vamen ver aan 't voedsel zoeken, hij schuift langs de rietstengels op en neer als een aapje op een stokje. De dikke drinker-rups laat hij zitten,

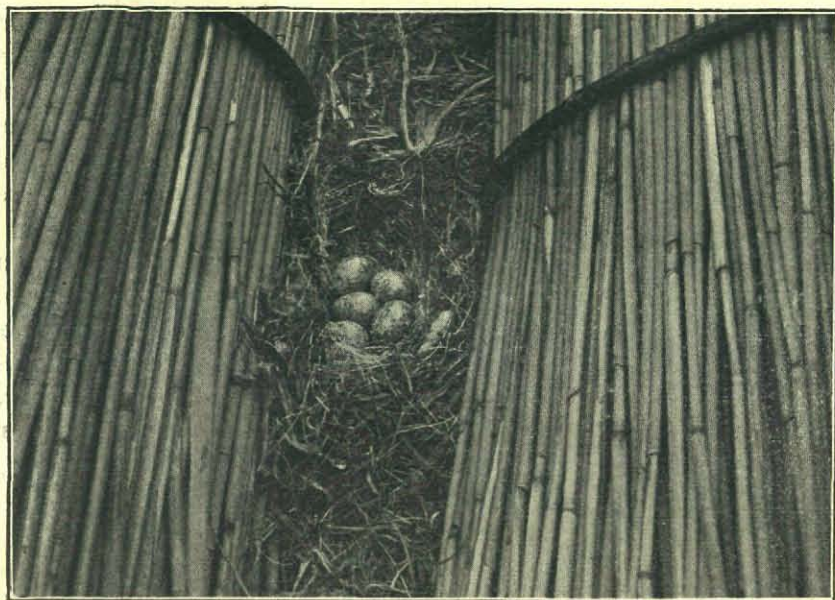

Photo van R. Tepe.

Nest van de Witte Kwikstaart in een rietmijt.
Naardermeer, 15 Juli 1903.

maar de bladluiscjes van een zuringtop zijn juist dat, wat hij voor zijn jonge geelbekjes noodig heeft.

Zoo treden ze allen op, in groote verscheidenheid, al naar de gesteldheid van den bodem. In een ander deel van het Meer krijg ik de Meeuwen, Sterntjes, Kieviten en Tureluurs te zien en hoor ik de Snor en de Bosch-Rietzanger, gele en witte Kwikstaartjes en zelfs den alom tegenwoordigen Winterkoning.

Als er wat minder Koeten in 't Meer waren, zou de verscheidenheid nog grooter zijn. Nu verdringen zij door hun talrijkheid en brutaliteit de Waterhoentjes en de verschillende soorten van eenden, die wel aanwezig zijn, maar lang niet zooveel als ik wel wenschte. Het zou wel goed wezen, om in een gedeelte van het Meer de koetennesten geregeld uit te halen, om daar dan de hun antipathieke vogelsoorten gelegenheid tot ontwikkeling te geven. Dat zou een zeer interessante biologische proefneming op groote schaal zijn.

DE PLANTENWERELD VAN HET MEER.

Deze is even rijk en veelsoortig als de vogelwereld, wat wel te verwachten is. De drooglegging is veel te kort van duur geweest, om eenige schade aan te richten; onze waterplanten beschikken over de middelen, om een of twee ongunstige jaren te doorstaan. Bovendien brengen de ontelbare watervogels van alle zijden zaden van allerlei soort aan, zoodat ge thans onze water- en oeverflora hier in haar ganschen rijkdom kunt aantreffen. Naar zeldzaamheden heb ik er nooit gezocht; de jager beweert, dat er blauwe lisschen groeien, maar ik heb ze er nooit gevonden. Het zou anders niet onmogelijk zijn, dat de een of andere eend ze had gezaaid.

Witte en gele plompen bloeien er bij duizenden en ook de mooie gele watergentiaan met die interessante franje aan de meeldraden. Op heete zomerdagen komen kleine bijtjes midden op het meer in deze bloemen om honing en stuifmeel. Van de Fonteinkruiden groeien hier bijna alle soorten en het is een van mijn prettigste herinneringen hoe ik op een Augustusmorgen in een frissche bries op het wijdste gedeelte van de Noordoosterplas voor anker heb gelegen, om bloem voor bloem te zien opengaan en het lichte stuifmeel in wolken te zien wegvliegen over de krullende golfjes.

Ik hoop nog eens in de gelegenheid te zijn, om op mijn gemak een vergelijking te maken tusschen de flora van het zoetwatergedeelte en die van het brakke stuk. Ongetwijfeld zijn hier

interessante uitkomsten te verkrijgen: ge ziet, er is in dat Meer nog werk voorhanden voor vele menschen en vele jaren.

Van de boschjes en moerassen aan de Oostzijde gewaagde ik straks al; ik moet er nog bijvoegen dat wij ze nooit in hun geheel hebben onderzocht, maar

Photo van R. Tepe.

Een groot nest van de Kapmeeuw. Op den achtergrond Waterscheerling.
Naardermeer, 5 Juni 1898.

de enkele stukjes, die we bij onze ornithologische onderzoekingen betraden, schonken ons de overtuiging dat hier van alles verwacht kan worden en dat ook de insectenvriend hier op belangrijke waarnemingen mag hopen.

DE TOEKOMST VAN HET MEER EN WATER VERDER VOLGT.

De vraag rijst, of dit rijke landschap behouden zal blijven. Op het oogenblik weet ik daar nog niets van. Mijn persoonlijke meening is, dat het in handen behoort te komen van een wetenschappelijke corporatie. Dit is wat deftig uitgedrukt, maar

worden, dat een bezoek geschiede alleen onder verantwoordelijk geleide, doch na half Juli mag dag aan dag de heele vloot op 't water. En het kan een aardige vloot worden, want een paar vrienden, en nog wel Rotterdammer beurslui, hebben mij al twee compleet uitgeruste zeil-duw- en roei-schouwtsjes beloofd voor 't geval, dat wij slagen.

We zullen groote palen met artikel 461 moeten oprichten en de bewaking aanmerkelijk verscherpen, want, ofschoon de tegenwoordige eigenaars daar goed voor zorgen, zijn nog kort geleden uit moedwil of balddadigheid de Lepelaars half uitgemoord, terwijl de smokkelhandel en zeldzame vogels jaar

Photo van R. Tepe.

Nest met eieren van de Roerdomp.

Naardermeer, 16 Juni 1902.

ik bedoel eigenlijk de Natuurhistorische Vereeniging, die de beste waarborgen geeft voor een rationeele bescherming van het terrein en die zoo vrijgevig mogelijk zal zijn in het verschaffen van toegang aan belangstellenden.

Haar streven moet wezen een zoo groot mogelijk aantal menschen te doen genieten van wat daar te genieten valt en dat is zeer goed mogelijk indien allen zich onderwerpen aan de bepaling dat er niet „verzameld“ mag worden, dan met uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van het bestuur.

In den broedtijd zal men met de toelating spaarzaam moeten zijn en moet er misschien bij bedongen

in jaar uit haar waren uit 't Meer blijft betrekken: lepelaars, roode reigers, baardmeesjes, roerdompen, woudaapjes, om van de gewone soorten met eens te gewagen.

In hoofdzaak moet men er op bedacht zijn, de natuur ongerept te laten. Evenwel is het geoorloofd, maatregelen te nemen om te maken, dat het Meer een asyl worde voor alle planten en dieren, die elders in ons veengebied met ondergang worden bedreigd. Om eenden en waterhoenjes te lokken moeten de koeten eenigszins worden tegengegaan en wanneer onverhoopt mocht blijken, dat Slangenwortel of de Blaasjeskruid-soorten ontbreken, dan

is er niets tegen, om die op daarvoor geschikte plaatsen aan te planten. Zoo zou het Meer een waar open-lucht-museum en laboratorium worden en zoo ge even op de kaart van Nederland kijkt, zult ge zien, dat voor zoo iets moeilijk een betere gelegenheid zou kunnen worden gevonden, want het vierde deel van Nederlands bevolking kan in een uurtje tijd die plaats bereiken en in twee uur tijd de helft.

En de andere Nederlanders? Wel, die hebben het nog niet zoo hard nodig als de Amsterdammers, Zaankanters en Rotterdammers. Maar hun uurtje slaat ook eenmaal, want ge zult binnenkort eens wat beleven van landontginning. En dan wordt het nodig, dat overal in ons land dergelijke sanctuaria behouden blijven. Het lijkt mij niet waarschijnlijk, dat Staat en Gemeenten bijtijds het het belang van deze dingen zullen inzien en erkennen en de zorg ervoor op zich zullen nemen. Daarom is het wenschelijk dat de Natuurhistorische Vereeniging te beschikken krijgje over een sterk fonds, om overal waar dit zonder groote schade voor de maatschappij geschieden kan, krachtig op te treden voor het behoud der Natuur.

Wanneer nu deze Vereeniging een beroep doet op het Nederlandsche Volk tot stichting van een dergelijk fonds, dan hoop ik, dat ieder lid dier Vereeniging en ieder lezer van „De Levende Natuur” zich verplicht gevoelt, niet alleen om naar vermogen een flinke bijdrage te schenken, maar ook, om in zijn omgeving iedereen, zelfs de meest onverschillige daartoe op te wekken. Wanneer elk der driehonderd propagandisten gemiddeld honderd gulden bij elkaar brengt, dan is er al een goed begin. Natuurlijk zullen aanverwante vereenigingen en stichtingen zich niet onbetuigd laten.

De beheerders van het fonds krijgen een moeilijke taak. Zij mogen zich niet alleen bepalen tot het aankopen en „exploiteeren” van mooie plekjes, maar zij moeten immer waakzaam gadeslaan wat Rijk, Provincie, Gemeente, Polderbestuur, Spoorwegmaatschappij, Bouwmaatschappij met onzen dierbaren vaderlandschen bodem uithalen, om te redden, wat gered kan worden, of het een of ander voordeel te bedingen.

Door vriendschappelijke samenwerking kan veel worden verkregen, Langs wegen, kanalen, spoorlijnen en dijken liggen zooveel brokjes overgeschoten waardeloos terrein, waar niemand naar omziet en die wij met weinig moeite en kosten karakteristiek kunnen beplanten en zodoende maken tot een sieraad voor de omgeving. In negen van de tien gevallen zullen de betrokken autoriteiten dat gaarne toestaan, in het tiende geval zien ze in, dat het eigenlijk hun eigen plicht is en doen ze het zelf.

JAC. P. THIJSE.

VAN VAREN EN KIEKEN.

De oude visscher roeide kalmpjes voort, zijn oogden flink de kost gevend. En al zat hij, hij zag meer dan wij, die in de boot gingen staan, om toch maar niets onopgemerkt te laten. Maar 't was ons te vergeven, er was zooveel te zien, zooveel moois tegelijk.

Het water was helder en op de meeste plaatsen niet veel meer dan een meter diep. Op den bodem groote plekken geheel bedekt met *Lemna trisulca* en hier en daar doken er aan den kant bosschen van duizenden *callitriche's* uit op. Schoonhaar betee-kent de naam en schoon was het.

De *Hottonia's* stonden in vollen bloei, meest met de bloemkransen boven water. Toch waren er niet zoo heel weinig exemplaren; die een decimeter onder water de bloemen open hadden. Dit zagen we op verschillende plaatsen. Voor dergelijke dingen had de visscher geen oog, wel voor de *Callitriche*, die was zoo mooi, dat het iedereen wel moest opvallen.

We sloegen een zijslot in, vol gegroeid met *Stratiotes*, 't was wel mooi, maar lastig roeien en wij hielpen met de twee boomen, die meegenomen waren en later bleken absoluut nodig te zijn. We naderden de plas, hier en daar met iets begroeid.

Daar waren de eerste nesten van de kapmeeuw, echter leeggehaald; de vogels zelf in zomerkleed met de donkerbruine kop, vlogen er boven. Er waren ongeveer een tiental nesten, maar alle leeg, leeg gehaald natuurlijk, wel jammer.

Nu kwam de boot weer in open water en ging het wat vlugger voort.

Terwijl we met aandacht zaten te kijken en te luisteren naar een groote karakiet, riep op eens de oude: „Een nest van een koet”. Keijser zag het 't eerst. „Twee eieren,” riep hij. Gelukkig had hij verkeerd gezien, het waren er vier. De boot werd bijgedraaid en de voorbereidselen gemaakt voor onzen eerste kiek. Daar de grond nogal stevig was, zette ik de poot in het water, ruim een meter van het nest, waarop de camera, geen 3 decimeter boven het oppervlak, waardoor de peer van de sluiters lustig op het water dobberde. Dat was hem nog nooit overkomen. De beide eieren met donkere stipjes werden onderwijl wel door de brandende zon warm gehouden. Hinderende rietstengels sneed ik weg, stelde in en nam de kiek. Zoo had ik nog nooit gefotografeerd, maar het zou nog mooier worden, nog natter.

Maar weer verder. Daar vloog een wouw, een bruine Kiekendief, op, ik had er nog nooit een gezien, Keijser en Delsman ook niet, het was dus een buitenkansje. Een groote vogel is dat, ik kan